

ספרים

"חיי נשואים" של ד. פוגל

(עיון חוזר)

הקורא הנטל בידו מתוך מרחי חזייתי של שלושים שנה, את הרר סגן "חיי נשואים" של דוד פוגל*) הש בהגע הראשון אותו, רגש זהות אירמסוים, שגם גיבור הספר רר דולף גורדוויל הש פעמים רבות כל כך בבתי-הקפה של וינה. הנוף של הרומאן, נוף אורבאניסטי של כרך אירופי באמצע שנות העשרים, זר במידת רבה לקורא הישראלי של שנות השישים. נבחן, למשל, תיאור אורבאניסטי מעין זה: "הכרך כבר היה מוצף אור כתמחם של חשמל וגאז. הרחובות היו מלאים אוכלוסיה שנפלטו זרמים זרמים סבתי-המסחר הנדררו הביתה. תריסרגלילה גידדרו בצריחה מתרישת-אזניים. בחחנות המראם הכריו מוכרי-עונוים בקולי קולות על עתוני-ערב, רדפו אחרי כל טראם מתרחק והשיטו את הגליונות בעד החלון. מה ושם נראתה שפחה חוצת את הרחוב בטס מלא מוסות שכו" מבית-מרוח סמוך". אמילו המס"טט ה-המערדכן" ביותר בתיאור זה, שאינו מגלה בבירור שום סימני תקר"פה קודמת, היינו "אוכלוסין, שנפי" לפו זרמים זרמים... מגלה לפנינו איזה אבק לשוני שבחן ארכאי, ואילו "אור כתמחם של חשמל וגאז", תרי" סירגלילה" והטראטים מעבירים אותנו תקופה... שלמה אחרה. ה-שפחה", ה-חוצה את הרחוב בטס מלא כו" פות-שכר מבית-מרוח סמוך", רחוקה בכלל מאוד מנוף-חיינו היום, בשנה 4, בארץ זה.

רושם זהות זה עלול, לכאורה, לגי בור, שעה שתושבים אנו בשעת קריר את "חיי נשואים" באינו מידה אין פוגל... מתכוון לתאר את ה-ריאליה" של תקופתו, אלא פניו לתיאור סבלה והקנותיה של נפש תמהונית אחת, נפשו של הסופר היהודי, הנמוך וה- צנום, רדולף גורדוויל, לפנינו "רומן" במובן הקונבנציונאלי המקובל ביותר של המושג. קורדוויל סגור באיזה יקום אורבאניסטי של טראמים ובתרי קפה, חדרים שכורים, גנים ציבוריים ורחובות, קפה חורפי ובתי-אכילה. רק באופק הרחוק יותר מופיעים עורכים וכתבי-עת, שהוא משתתף בהם. על פי חוקי בדידותו הוא היה צריך להת" גלות לנו כסופר עברי בוינה, אך לשון כתיבתו לא-ברורה ומאוד אפ" שרי-שמטעמי נוחיות, או אולי מתוך תיאור איזו דמות קרובה, הציבו כו" גל ככותב גרמנית. מסתבר, מכל מקום, שיודע-ספרות מעריכים את גורדוויל מאוד, אך הוא, אף כי הוא יודע שגנוזה בו איזו הבטחה, שקוע לחלוטין בחייו האישיים שמעבר לכ" תיבתו, במירדות-פרנסה, ומעל לכל: בחיי-נשואים שלו.

אם כן, אין כאן אפילו ייצוג מס" עיר של איזו אמת חברתית מלמדי כמה עשוריים-שנים, גם אין כאן כורד" אי שום ידיעה אפית, מאידך ניסא אין זו פרשה שירית מאותו הסוג, שפוגל המשוור יכול היה, אולי, למ" לא בה עמוד אחר עמוד, בצורה זו נעשה עולם הרומאן של פוגל בלתי- מסרים עוד יותר בעיני הקורא היש" דאלי דהאינדגא, על אף היותו רובר חושב עברית, שפתו של פוגל אף היא, כאמור, רחוקה מאתנו במידת" מה שמש כדמויות דיר אסטל ודיר קריגול, רוביצ'ק ופרנצל היידלברג, כך, אפוא, רק בכרך שני לערך מבין שלושת כרכי הרומאן מבחינים אנו, פתאום, שלפנינו יצירת-פרווה אמיתית, אחות רחוקה של גנסינ, שונפמן וכרגל, עולמו המסוגל והמחור של גורדוויל, ש-עצבות לאא סיבה כבשה לפתע את ישותו", נעשה קרוב לנו יותר ויותר עדיכדי תודעות גמר" רה-יעם שפלות-הברד המתמידה שלו בסני תיאור, חנוכה ממנו בראש, ועם התנכרותו ללוסי, המשולש, תיאור גורדוויל-לוסי מאבד בעינינו את הבא" גאליות ההתחלתית שלו, גם תיקום האורבאניסטי של טראמים, בתי-קפה חדרים שכורים, שבו חי ומתנועע גורדוויל, נעשה חי ומתחי כטחות מכוררת יותר.

האמת היא, שפוגל לא הגיע לגורד" וייל הרך וינה של שנות העשרים, אלא בא דרך גורדוויל, דרך עצמו, לוינה של שנות העשרים, לכרך איי רופי של שנות העשרים, ולאחר שסכירים אנו את העיר הגדולה, הת" לוח במקצת על בלימה מצליחית וכל" כלית, דרך דמתו הצנומה והנמוכה של הסופר היהודי, מתבררות גם הקאורדינאטות של בית-ההולים ובית" מיקלט לעניים, בניין הפארלמנט, הרחובות החדרים ושכונות-הפועלים, גני-ציבור, פסלים ומזרקות-המים בצו" רה זו מחברר גם על איום רחוק באופקי מי שקרא בכרך ב' של חדר" סגן את התיאור המצויין של בית" מחכה לעניים, הש גם אותו רגש" ניכור של חברה, שהתפרצות ה-סת" מי" מציימת עליה, שבה כורתים ברית הניתליונם האליסטוקראטי של הניס והמבראריות של תיאור עצמה, כך גם מקבלות משמעות מלית - בשום שנים וואסן לא ממעגל החוץ כלפי מעגל הפנים, אלא ממעגל הפנים כלפי מעגל החוץ - עובדת נישואיהם של גורדוויל ותיאה, נישואים גורדיים" שמיים, בלונדיים-בחים. נישואים אלה, המסתיימים במרדנות, אף כי כיוונה במציאות צריך היה, אולי, להיות תפוך, אין בהם לכתחילה שום דבר מעבר לוחסיהם האישיים של גורדוויל ותיאה, המשמעות הסמלית חבויה כאן כל-יך בסבך-יחסים איי שי, עד שסחססים אנו לדבר עליה גם בשעה שפרושה היא לפנינו בכ" הירדת וגלויה לעין השמש.

*) "חיי נשואים", רומן מאת דוד פוגל, הוצאת ספרים, מספחה, ירושלים-תל-אביב, תרשי"ט, מספרית פרוח מקורית בעריכת אשר ברש.

אבל עם דחייתו את דרך התיי אור האפי או הסמלי, שהנמשותי הפועלות בולטות רק על הרקע המר צב שלו, אין פוגל נותן תוסש לשום ערטילאיות של דמויות, הן נשארות דמויות של רומאן ריאליסטי, קלאי סי, רק העולם שמסביבן זועזע, עור" ער, נעשה ערטילאי ואווירי, ככ" יכול, אך עולם החיותיהם של גי" בורין נע עדיין בקשת הנוגים של חוגה ושפחה, רצונות מתוגנים רני" לים ופנים ירות פרוהסות ברהיטיס כבדים ומציקים, אף כי בשוליים רוגש האספסוף הסתמי של הכרך.

הכונה מעניינת אחרת של איי המסוימות שב-חיי נשואים" היא מותה הרגילה של כתיבת גורדוויל, איננו יודעים הרבה, כאמור, על כתי" בה זו, אך אין לנו משום-ימת ספק" ספיקא, שאין היא רחוקה במותה מנוסח פסיכולוגי-ריאליסטי של "חיי נשואים" גומא, מבחינה זו היהס בין פוגל ובין הנוסח הרחב של סני" דלי הוא כיחס בין גנסינ, שוסמן וברנר לפורשה זו, וזוהי דחיית המר" רשה, אך בדרג מודרני מתון לערך, על-פי נסיבות הוסן ולא מתוך תק" דמת תקופה בעשרות שנים, ניתן גם לתהות באיזו מידה שזוה שיעור" ריתוק מהריאליזם הקלאסי ב-חיי נשואים" (ריתוק חבולס בייחוד בחלומות האכספרסיוניסטיים) לריחוק של "לפני השער הגסלי" האס" לפני השער הגסלי" הוא, יותר קדימה" ביחס לקונבנציה הריאליסטית והרומאנטית כשירה מאשר "חיי נשואים" ביחס לפרווה העברית באותה תקופה? ואיך מצטיירים פני" הדברים חוץ השוואה לפרווה הגרמנית ככללה? האם מצוית כאן אותה מי" דת-השפעה, שניתן לזהות ביצירתו השירית של פוגל (נאמר, השפעה של טראקל)? כל אלו הן שאלות, התוב" עות עיון מסורט, על כל סנים, בריך לציין כאן, שלא דבר קל הוא בשביל משורר לחרוג בהצלחה מהמדיום הרא" שוני שלו, בלי להשתמש בכלים יש" ניס בחחום החדש, אך גם בלי לאבד את זהותו האישית מאוד.

פוגל עמד בכבוד במשימתו זו של קיום סימולטאני כשירה ובפרווה, כל מי שמהה את החוויה האורבאניס" סית ב-לפני השער הגסלי" יד" הנה גם ב-חיי נשואים", אותו הכרך, שפוגל, יושב עיני" לפני שערי, ממגלה לנו גם ברומאן שלו, מבחינה מסוימת, בלי להעמיק יותר מדי בחייו הפרטיים של פוגל, מת" קבלת כאן גם אהדות מוך פרויקציה לעבר היומנים שלו, שפורסמו לא מומן, אך מצד שני חסרה ב-חיי נשואים" אותה המליאות של צבע ונוף בשל, המקרבת כל-יך את פוגל לא, בויצחק.

איננו מסורים גם מתהיות, ההול" כות וגוברות בשעת הקריאה, על איי שיותו של גורדוויל, גורדוויל הוא ניכור מעין-דוסטויבסקאי, הנפנת עם החלכאים והגדכאים, על-פי נסיתו הנפשית לקבל על עצמו את הדין בנסיכות-רוח, לעיתים מקוממת אותו" נמכות-רוח זו שלו, מכל מקום, דמר חו היא אורגאנית כולה, מעשה-מיק" שה, שלמה ומוצקת היא גם דמותה של תיאור, אך דומה, שהוגונו בדמות זו קנוי הרשעות המסומטמת, זהו פרוטוטיפ של שנות הס, ס, במח" נות-הריכות, כאן פתלכדים מוטיבי המין הכות, החסא והחיה תבלונדיית" בדמות אחת, אבל כל זה נעשה על- ידי פוגל בלי גלורייקאציה, שכן המציגה היא מאוד מנוולת והסרת עומק, אם גורדוויל הוא דמות צדיק חלכה מעין-דוסטויבסקאי, אין תיאור דמות מרושעת של דוסטויבסקאי, היא שטוחה יותר מדי.

כל הצדיקות הללו מלוות, שמש כמו האנאכרוניזמים הלשוניים והנוף המיושן בכמה עשוריים-שנים, בהן רב, אהבת גורדוויל לבנו-שאינו-בנו וזמת ההינוק הזה, מארסינ, רוויים, למעשה, בסגטימנטאליות ללא נשוא, ודווקא התיאור הזה כובש אותנו בכל הנוזמה שבו, ברי לנו, שכך הית צריך לגי" הוג גורדוויל, בכלל כל היסודות מת" מוגים ופיזיים, כביכול, את הדוריהם לבנד עינינו על רקע הקצב העצבני של פרומה אורבאניסטית עדינה ואכזרית, הגיבור האמיתי הוא כאן, מחוץ לגורדוויל, הכרך הגדול, גם הסאורות המעמדות הדראמאטיים הקסנים, וגם קלעי האירועים חמרא" ניים הגדולים, מוויזים כאן על רקע ארבות הכרך ועשנו הגורוהחולף, בדראמה אורבאניסטית זו מזכיר גורדוויל, הנלבס והמתחבט, אסיר שוספו עלול להיות, רעומר, כאן, בין חומות אלז של וינה וברלין, וארשה ופראג, איני יודע מדוע - אבל תי אורי וינה של שנות העשרים ב-חיי נשואים" הכירו לי את פראות וארשה ותיאוריה לפני תקמת גישו וגיבור הרחובות של הצד הארי, משחו אפל מתחוה בפומה אורבאניסטית זו מתחת לפני השטח.

קריאתה הנואשת של לופי להיי מלט לאיסליה בעוד מועד והתאבדותה מקבלות כאן משמעות רחבת הרבה יותר ממציאותן הפרטית ברומאן. חובטת הסופר הנוכח אצל גורדוויל מובילה גם לעץ חיינו האורחיים-חאפי שריים בוינה מפציאות, מערי, כנוף צמיחת, אך כל פעם שמסריאים אנו לגבחים ליריים-סמליים מעין אלת, חשים אנו טוב היספוס, איימסוים" והד-פעמי של שמת סנגל, של תחי בירד ומילוננו היספוס הינוי זה, המר כאותה לענה קסומה של לנסקי, מזכיר לנו טוב ושוב, שאין עניי" ננו בשום דראמה לאומית או חכי" רחיה אלא בשכרון היינישואים של הסופר רדולף גורדוויל.

גבריאל מוקי